

Кімге: Қазақстан Республикасы Ауыл шаруашылығы министрлігіне

Автордың аты-жөні мен лауазымы: Тауыпбаев Галым Камидинович,
"Мырзабай ахун ауылдық округі" әкімі

Орындаған күні: 24.10.2024 ж.

Аналитикалық жазба

Тақырыбы: Елді-мекендердегі шаруа қожалықтарын дамыту

Кілт сөздер: жергілікті әкімшілік, фермер, қайта жаңарту, қаржылық қолдау, аграрлық білім, ауыл проблемалары, шаруа қожалық

Кіріспе:

Әр елдің экономикасында ауыл шаруашылығының орны ерекше, себебі ол елдің азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етіп қана қоймай, ауыл тұрғындарын жұмыс орнымен қамтамасыз етеді және елдің жалпы ішкі өнімінің айтарлықтай бөлігін құрайды. Ауылдық аймақтардағы шаруа қожалықтарын дамыту ауылдық жерлердің тұрақты дамуына, халықтың әл-ауқатының артуына және экономиканың осы саласының бәсекеге қабілеттілігінің өсуіне ықпал етеді.

Қазақстанда ауыл шаруашылығы әрдайым маңызды сектор болып келді. Кең-байтақ жерлер, табиғи ресурстар және дәстүрлі шаруашылық түрлері елдің ауылшаруашылық әлеуетін арттыруға мүмкіндік береді. Алайда, заманауи нарықтың талаптары мен жаһандық өзгерістер ауыл шаруашылығын жаңа деңгейге көтеруді талап етеді. Осы орайда, шаруа қожалықтарын қолдау және оларды дамыту үшін тиімді стратегияларды енгізу қажет.

Негізгі бөлім:

Елді мекендердегі шаруа қожалықтарының дамуына әсер ететін бірқатар факторлар мен қиындықтар бар:

1. **Қаржылық қолдаудың жеткіліксіздігі:** Шаруа қожалықтары жиі қаржы ресурстарынан тапшылық көреді. Субсидиялар мен несиелердің жетіспеушілігі шаруашылықтардың дамуына кері әсер етеді.
2. **Аграрлық білім мен дағдылардың жетіспеуі:** Кейбір фермерлер заманауи агротехникалық әдістер мен технологияларды пайдалануға жеткілікті түрде дайын емес. Бұл өнімділік пен тиімділіктің төмендеуіне әкеледі.
3. **Логистика және нарыққа шығу қиындығы:** Шалғай ауылдардан өнімді нарыққа жеткізу қиын. Жол сапасының нашарлығы мен өткізу желісінің жетіспеушілігі фермерлердің өнімдерін сатуына кедергі келтіреді.
4. **Экологиялық тұрақтылықтың әлсіздігі:** Химиялық тыңайтқыштардың артық қолданылуы мен су ресурстарын тиімсіз пайдалану қоршаған ортаға зиян келтіреді. Бұл табиғи ресурстардың сарқылуына және ауыл шаруашылығының ұзақ мерзімді тұрақсыздығына әкелуі мүмкін.

НЕГІЗГІ БАҒЫТТАР МЕН ШЕШІМДЕР

Шаруа қожалықтарының дамуын қамтамасыз ету үшін кешенді шаралар қолдану қажет. Бұл шаралар қаржылық қолдаудан бастап экологиялық тұрақтылыққа дейінгі мәселелерді қамтуы керек.

1. Қаржылық қолдау және субсидиялау жүйесін жетілдіру

Фермерлерге субсидиялар мен жеңілдетілген несиелер беру арқылы олардың қаржылық мүмкіндіктерін кеңейту қажет. Бұған қоса, сақтандыру бағдарламаларын енгізу фермерлерді күтпеген жағдайлардан қорғауға көмектеседі. Бұл қаржылық тұрақтылықты қамтамасыз етеді және фермерлердің шаруашылықтарын кеңейтуге ынталандырады.

2. Технологиялар мен инновацияларды енгізу

Шаруа қожалықтарына заманауи агротехнологияларды енгізу арқылы өнімділік пен тиімділікті арттыруға болады. Мысалы, дрондар мен цифрлық платформаларды пайдалану арқылы фермерлер өз алқаптарындағы жағдайды

нақты уақыт режимінде бақылап, өнімділікті арттыру үшін қажетті шараларды дер кезінде қабылдай алады.

3. Агробілім беру және фермерлерге кеңес беру қызметін дамыту

Фермерлердің білімін арттыру және оларды заманауи технологияларды қолдануға үйрету агротехникалық өнімділікті арттырады. Ауыл шаруашылығы саласындағы оқу орталықтары мен кеңес беру қызметтерін кеңейту фермерлерге жаңа әдістер мен технологияларды меңгеруге көмектеседі.

4. Өнімдерді өткізу және логистика жүйесін дамыту

Ауылдық аймақтардағы жол сапасын жақсарту, сақтау қоймалары мен өткізу орталықтарын құру фермерлерге өнімдерін нарыққа тиімді жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл шаралар фермерлердің шығындарын азайтып, өнімдерін өткізуге көмектеседі.

5. Экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету

Топырақтың құнарлылығын сақтау, суды үнемді пайдалану, органикалық өнім өндірісіне көшу арқылы экологиялық тұрақтылыққа қол жеткізуге болады. Бұл тәсіл табиғи ресурстарды сақтап, ауыл шаруашылығының ұзақ мерзімді дамуын қамтамасыз етеді.

Саланың дамуының перспективалары

Елді мекендердегі шаруа қожалықтарын қолдау және дамыту ауыл шаруашылығының жалпы деңгейін көтеруге, өнімділікті арттыруға және жергілікті экономикаға оң әсерін тигізеді. Болашақта шаруа қожалықтары ауыл шаруашылығы өнімдерін экспорттауға, аймақтық нарықтарда бәсекеге қабілеттілігін арттыруға ықпал етеді. Тиімді басқару мен кешенді қолдау арқылы елдің ауыл шаруашылығын ұзақ мерзімді әрі тұрақты түрде дамытуға болады.

Қорытынды: Елді мекендердегі шаруа қожалықтарын дамыту – ауыл тұрғындарының әл-ауқатын жақсарту мен ауыл шаруашылығын дамытудың негізгі тетігі. Осы қожалықтардың дамуы жұмыс орындарын құруға, ауылдық аймақтарда тұрақты экономикалық өсімді қамтамасыз етуге және елдің азық-

түлік қауіпсіздігін нығайтуға ықпал етеді. Қаржылық қолдау көрсету, заманауи технологияларды енгізу, білім беру мен кеңес беру қызметтерін жетілдіру және өнімді нарыққа шығаруды жеңілдету фермерлердің табысын арттырып, олардың кәсібін тұрақты етуге көмектеседі.

Сонымен қатар, экологиялық тұрақтылықты сақтау, табиғи ресурстарды тиімді пайдалану және органикалық ауыл шаруашылығын дамыту да маңызды. Бұл шаралар ауыл шаруашылығын ұзақ мерзімді перспективада тұрақты етуге және болашақ ұрпаққа табиғи байлықты сақтауға мүмкіндік береді.

Жалпы, елді мекендердегі шаруа қожалықтарын кешенді дамыту ауылдың әлеуметтік және экономикалық деңгейін көтереді. Мұндай тәсіл ауылдық аймақтардың дамуына жаңа серпін береді, халықтың қалаға көшуін азайтып, жергілікті жерлерде өмір сүру мен жұмыс істеудің тартымдылығын арттырады. Осылайша, шаруа қожалықтарын тиімді дамыту арқылы елдің экономикасына, ауылдық аймақтардың гүлденуіне және тұрақты дамуына маңызды үлес қосуға болады. Елді мекендегі шаруа қожалығын дамыту экономикалық тұрғыдан тиімді, әлеуметтік және экологиялық жағынан маңызды бастама болып табылады. Ол ауыл халқының әл-ауқатын арттырып, тұрақты дамуды қамтамасыз етуге мүмкіндік береді. Мемлекеттік қолдаудың және жаңа технологияларды енгізудің арқасында шаруа қожалықтары ауылдық аймақтардың дамуының негізгі қозғаушы күші бола алады.

Қорытындылай келе, шаруа қожалығын дамытудың негізгі артықшылықтары мен әлеуетті қауіптерін көрсету үшін SWOT талдау әдісін қолдануға болады.

1. Күшті жақтары (Strengths):	1. Әлсіз жақтары (Weaknesses):
--------------------------------------	---------------------------------------

<p>Жұмыс орындарының көбеюі: Ауыл тұрғындарына тұрақты жұмыс орындары беріледі, бұл экономикалық жағдайды жақсартады.</p> <p>Өнімділіктің артуы: Заманауи технологияларды қолдану арқылы өнімділікті арттыруға және ауыл шаруашылығы өнімдерінің сапасын жақсартуға болады.</p> <p>Мемлекеттік қолдаудың болуы: Субсидиялар, жеңілдетілген несиелер және басқа қолдау шаралары қожалықтардың дамуына көмектеседі.</p> <p>Экологиялық таза өнім өндіру: Биологиялық әдістерді қолдану арқылы экологиялық таза өнім алу мүмкіндігі бар.</p>	<p>Қаржылық ресурстардың жеткіліксіздігі: Қаржылық қолдаудың жетіспеушілігі шағын қожалықтардың дамуына кедергі келтіреді.</p> <p>Экономикалық тәуекелдер: Нарықтағы баға өзгерістері мен климаттық жағдайлар өнім көлеміне тікелей әсер етеді.</p> <p>Кадр тапшылығы: Білікті жұмыс күшінің жетіспеушілігі өнімділік пен тиімділікті төмендетуі мүмкін.</p> <p>Технологиялық инфрақұрылымның әлсіздігі: Ауылдық жерлерде заманауи технологияларға қолжетімділік шектеулі болуы мүмкін.</p>
<p>1. Мүмкіндіктері (Opportunities):</p> <p>Шетелдік нарықтарға шығу: Экологиялық таза және органикалық өнімдерге сұраныс артып келеді, бұл қожалықтардың экспорттық әлеуетін арттырады.</p>	<p>1. Қатерлері (Threats):</p> <p>Климаттық өзгерістер: Ауа райының өзгеруі өнімділікке кері әсерін тигізуі мүмкін.</p> <p>Табиғи ресурстар тапшылығы: Су, құнарлы топырақ сияқты табиғи ресурстардың азаюы ауыл</p>

<p><i>Инновациялық технологиялар енгізу:</i> Жаңа технологиялар мен құрал-жабдықтар енгізу арқылы өнімділікті арттыруға болады.</p>	<p>шаруашылығының дамуына қауіп төндіреді.</p>
<p><i>Тұрғындардың әл-ауқатын арттыру:</i> Қожалықтардың дамуы жергілікті экономиканы нығайтып, халықтың өмір сапасын жақсартады.</p>	<p><i>Нарықтағы бәсекелестіктің өсуі:</i> Ішкі және сыртқы нарықтардағы бәсекелестік ауыл шаруашылығы өнімдерінің сатылымына кедергі келтіруі мүмкін.</p>

Ұсыныстар: Осылайша, жоғарыда көрсетілген тармақтарды ескере отырып, елді-мекендегі шаруа қожалығын дамыту бойынша келесідей ұсыныстар ұсынылады:

1. Қаржылық қолдау мен субсидияларды жетілдіру

Субсидиялар мен жеңілдетілген несиелерді ұлғайту: Фермерлерге арналған субсидиялар мен несиелерді арттыру қажет. Бұл шара оларды жаңа техника сатып алуға, тыңайтқыштар мен жоғары өнімді тұқымдарды алуға ынталандырады.

Сақтандыру бағдарламаларын енгізу: Ауыл шаруашылығында сақтандыру жүйесін дамыту фермерлерге табиғи апаттар немесе басқа да күтпеген жағдайлар кезінде қаржылық қолдау көрсетуге мүмкіндік береді.

Салық жеңілдіктері: Шаруа қожалықтарына салықтық жеңілдіктер беру фермерлердің қаржылық ауыртпалығын азайтып, олардың өндірісін арттыруға мүмкіндік береді.

2. Жер ресурстарын басқару жүйесін жетілдіру

Жер реформаларын жетілдіру: Фермерлердің жерге деген құқықтарын нығайту және ұзақ мерзімді жалға беру шарттарын енгізу ауыл шаруашылығы жерлерін тиімді пайдалануға мүмкіндік береді.

Жер кадастры мен мониторингін күшейту: Жер ресурстарын тиімді пайдалану үшін жер кадастры мен бақылау жүйесін жаңарту қажет. Бұл фермерлердің жерді дұрыс игеруіне және құнарлығын сақтауға көмектеседі.

3. Аграрлық білім беру мен оқыту бағдарламаларын кеңейту

Фермерлерге арналған оқу және кеңес беру орталықтарын құру: Агротехникалық әдістерді үйрететін оқу орталықтары, семинарлар мен тренингтер өткізу фермерлердің біліктілігін арттырады.

Заманауи технологияларды қолдануға үйрету: Дрондарды, сандық платформаларды және автоматтандырылған техниканы пайдалануды үйрету фермерлердің еңбек өнімділігін арттырады.

4. Технологиялар мен инновацияларды енгізу

Тамшылатып суару, дрондар және сандық бақылау жүйелерін енгізу: Бұл технологиялар арқылы фермерлер өнімділікті арттырып, шығындарын азайта алады.

5. Агротехникалық зерттеулерге инвестиция тарту:

Жаңа тұқым түрлері, тыңайтқыштар және өнімділікті арттыратын технологиялар саласына. инвестиция салу шаруа қожалықтарының тиімділігін арттырады.

Кооперацияны дамыту

Фермерлердің кооперативтерін құру: Бірлескен кооперативтер арқылы фермерлер ресурстарды (техника, материалдар) бөлісіп, өнімдерін бірлесе өткізуге мүмкіндік алады. Бұл нарықта бәсекеге қабілеттілікті арттырады.

Кооперативтерге арналған қолдау бағдарламаларын енгізу: Мемлекеттік және жергілікті әкімдіктер кооперативтерді дамытуға арналған арнайы бағдарламалар жасап, оларды қаржыландыруды қамтамасыз етуі тиіс.

Пайдаланылған дереккөздер/әдебиеттер:

1. Баймұратов, С. (2020). Ауыл шаруашылығын дамыту: мәселелері мен перспективалары. Агроөнеркәсіптік кешенді дамыту жөніндегі ғылыми зерттеулер. Алматы: Экономика.

2. Кенжебаев, А. (2021). Қазақстан Республикасында ауыл шаруашылығы кооперациясын дамыту: теориялық және практикалық аспектілері. Ауыл шаруашылығы және табиғи ресурстар журналы, 3(2), 45-58.
3. Нұрпейісов, Б. (2019). Қазақстан ауыл шаруашылығында инновацияларды енгізу: қазіргі жағдайы мен болашағы. Агроинновация: тәжірибе мен болашақ. Нұр-Сұлтан: Қазақстан аграрлық ғылыми-білім беру орталығы.
4. Тұрсынбекова, Г. (2022). Ауылдық жерлерде қаржылық қолдау: тәжірибе және жаңа мүмкіндіктер. Қазақстан ауыл шаруашылығы экономикасы, 4(1), 12-20.
5. Сейітқасымов, Н. (2020). Экологиялық тұрақтылықты қамтамасыз ету: ауыл шаруашылығында органикалық өндіріс. Экология және ауыл шаруашылығы, 5(3), 77-85.
6. Досмұхамедов, Е. (2019). Қазақстан Республикасында ауыл шаруашылығын дамыту: мәселелері мен шешу жолдары. Ауыл шаруашылығы экономикасы мен менеджменті, 2(4), 23-31.
7. Абаев, Т. (2021). Ауыл шаруашылығында жаңа технологияларды енгізу: проблемалары мен болашағы. Инновациялар мен даму, 6(1), 34-40.
8. Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі (2023). Қазақстан Республикасында ауыл шаруашылығын дамыту бағдарламасы. Нұр-Сұлтан: Қазақстан Республикасының Ауыл шаруашылығы министрлігі.